

Atatürk Dönemi Polis Teşkilâtı

XIX. yüzyılın ilk yarısı ağırlıklı olarak modern ve Batı menşeli genel kolluk hizmetlerini yürüten asayiş birimlerinin tesisleriyle geçmiştir. Zira polis ve jandarmadan oluşan genel kolluk hizmetleri sınıfı peş peşe bu dönemde kurulmuştur. Her ne kadar kuruluş süreci Tanzimat devrine denk gelse de bu kolluk birimlerinin olgunlaşmaları Sultan II. Abdülhamit ve İttihatçıların iktidarına tekabül eder. Şüphesiz kurumsal düzeyde kökleşme ise Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nde gerçek anlamda ilk polis teşkilatı, Paris Polis Teşkilatı örnek alınarak teftiş memurluğu adıyla 20 Mart 1845 tarihinde Sultan Abdülmecit'in emriyle Tophane-i Âmire Müşirliği'ne bağlı bir birim olarak kuruldu. Sorumluluğu o dönem Tophane-i Âmire Müşiri olan Mehmet Ali Paşa'ya verildi. Az çok okuma yazma bilen bu teftiş memurları, karakollarda zaptiye zabitleriyle adli, idari ve her türlü tahkikatlarla ilgilenmekle görevliydi. Mevcut uygulama, 1879 senesine kadar devam ettirildi. Süreç çok uzun sürmemiş ve teftiş memurlarının bağlı olduğu birim sık sık değişmiştir. Zira 1849 yılında önce Kaptan-ı Deryalık akabinde de Zaptiye Müşiriyeti'nin sorumluluğunda olmuşlardır.

Rutin emniyet hizmetlerini ifa eden bir kolluk birimi olarak polisin kurumsallaşması ve taşra yapılanmasında Sultan II. Abdülhamit'in katkıları inkâr edilemez. Aslında modern polis teşkilatının temeli, 1907 Nizamnamesiyle atılmıştır. Her ne kadar ilk adımlar II. Meşrutiyet öncesi olsa da 1907-1913 yılları arasındaki nizamname, yasa ve tüzüklerle polis teşkilatının yasal alt yapısı oluşturularak birbirini tamamlayan kademeli bir geçiş olmuştur. 1907 Nizamnamesi'yle "polis neferi" yerine "polis memuru" ifadesi kullanılmaya başlanmış ve her bir polis memuruna yaka numarası verme usulü getirilmiştir.

II. Abdülhamit sonrası devlet yönetiminde söz sahibi olan İttihatçılar, sicili kara ve kabarık olan Zaptiye Nezareti'ni yaklaşık doksan küsur gün sonra ortadan kaldırmışlardır. Zira II. Abdülhamit devr-i saltanatını çağrıştıran ve onun ismiyle müsemma olan Zaptiye Nezareti'nin varlığı İttihatçıların zihin dünyasında ve devlet idaresinde olumsuz bir karşılık taşımaktadır. Nitekim ilk fırsatta Zaptiye Nezareti'ni lağvetmişler ve yerine 4 Ağustos 1909'da Emniyet-i Umûm Müdürlüğü'nü, 4 Haziran 1911 tarihinde de İstanbul Polis Müdüriyeti-i Umûmîyesi'ni kurmuşlardır. Emniyet-i Umûm Müdürlüğü, 9 Aralık 1913 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bağlanmıştır.

İlk olarak başkentte teşkilatlanan Osmanlı Polisi, 1 Mart 1885'ten itibaren Selanik, Beyrut, Şam, Bağdat, Halep, Musul ve Kosova vilayetleri ile Kudüs ve Çatalca gibi bazı bağımsız sancaklar da dâhil olmak üzere tüm Osmanlı coğrafyasında müdürlük ve serkomiserlik statüsünde teşkilatlanarak iyice büyüdü.

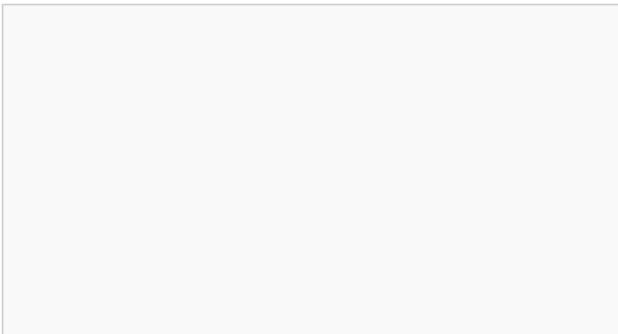
XX. yüzyılın başlarına kadar polis adayları okur-yazar olup olmamalarına, fiziksel özelliklerine ve silah kullanma yeteneklerine göre işe alınıyordu. Hal böyle olunca polis sadece koruma kollama ve önleyici zabıta hizmeti görüyordu. Polise adli tahkikat yapma yetkisi verilmesi ile birlikte hukuki eğitim alması zorunlu hale geldi. Ayrıca polis sayısının gün geçtikçe artması, mesleki verimsizlik, örgün eğitime ve teknolojiye duyulan ihtiyaç, muallimlerin polis adaylarına kazandıracığı mesleki zenginlik, teorik ve pratik dersleri dengeli dağılımı gibi sebeplerden dolayı polislerin eğitim almaları kararlaştırılmıştır. Bu amaçla ilk olarak Sultan II. Abdülhamit Dönemi'nde 30 Mart 1891 tarihinde Zaptiye Nezareti bünyesinde hizmet içi mantığıyla haftada iki gün ve bir buçuk saat eğitim veren "polis dershanesi" bir *iradeyle* açılmıştı. Daha sonra 20 Aralık 1907 tarihinde Selanik'te "Vilayât-ı Şahane Polis Mektebi" adıyla ilk polis mektebi tesis edildi. İlk polis mektebinden verim alınması üzerine 14 Temmuz 1909 tarihinde başkentte Yıldız Sarayı'nda "Dersaadet Polis Mektebi" eğitime başladı. Bunu Beyrut, Bağdat, Erzurum, Adana ve Trabzon polis mektepleri takip etti.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Koruması Bekir Bektaş (Cingöz) (Gazi Paşa'nın solunda elinde fotr şapka ile)

Mustafa Kemal Paşa'nın polisle ilgisi daha Milli Mücadele harekâtını başlatmak üzere Samsun'da bulunduğu sırada başlamıştır. Gazi Paşa, 20 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'da aralarında polis teşkilatının da bulunduğu farklı kamu dairelerini teftiş etmiştir. Polis birliğini teftiş eden Mirliva Mustafa Kemal, ilk defa polisle ilgili bilinen şu cümlesini sarf etmiştir: *"Vazifeniz mühim ve mukaddestir. Asayişin idame ve istikrarının ihtimamı için çok fazla gayret göstermelisiniz"*. Şüphesiz bu sözleri toprakları işgal edilmiş bir ülkede görevini icra eden polisleri yüreklendirmiştir. Ayrıca Samsun Garnizonunda görevli Çavuş Bekir Bektaş'ı (Cingöz) da muhafızı olarak yanına almıştır. Paşa ve heyeti, **27 Aralık 1919**'da Ankara'ya geldikten sonra Bekir Bektaş polis kadrosuna alınmış ve Paşa'nın son nefesine kadar en yakın muhafızı olmuştur. Zaten Gazi Paşa Hazretleri, muhafızlarını tamamen Bekir Bektaş, Ömer Vasıf (Bacioğlu) ve Ragıp Efendi gibi polislerden seçmiş ve asker muhafız tercih etmemiştir. Yine polis kökenli ve Türkiye'de tekvando sporunun kurucusu kabul edilen Nazım Canca'yı da Çankaya Köşkü'nde hususi hizmetinde çalıştırmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele meşalesini tutuşturmak için 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmış ve kısa bir süre sonra da Amasya'ya geçmiştir. Amasya Genelgesi'nin yayınlanmasının akabinde Paşa ve kafilesi, 26 Haziran 1919'da sabahın ilk ışıklarında Amasya'dan Sivas'a yola çıktığında III. Ordu Müfettişlik malzemelerini taşıyan otomobillerden birinin bagajının iyi bağlanmamasından dolayı büyükçe bir çanta yolda düşmüştür. Kafiye, Paşa'nın özel eşyalarının ve bir miktar parayla dolu çantanın kaybolduğunu ancak yolda mola verdiği fark etmiş ve olayı acil bir telgrafla Amasya'daki 5. Kafkas Fırka Komutanlığı'na bildirmiştir. Ayrıca kafiye bulunan Osman Tufan Bey, kayıp çantanın bulunması için Tokat'tan Amasya'ya gönderilmiştir.

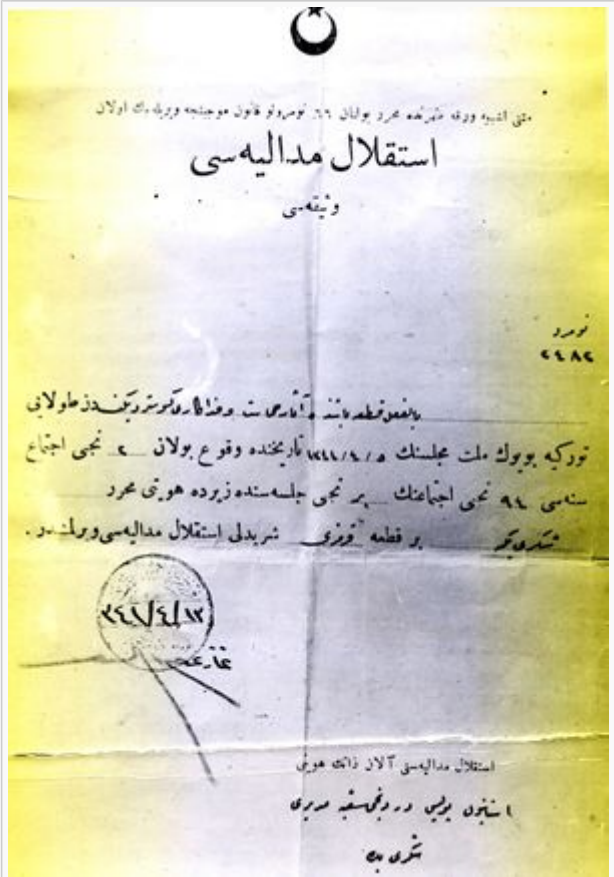

5. Kafkas Fırka Komutanlığı ile Amasya polisi çantanın bulunması için seferber olmuş ve Prizrenli Komiser Muavini Osman Nuri (Çağan) bu iş için görevlendirilmiştir. Otomobilin güzergâhında incelemede bulunan komiser muavini, yol üzerinde oynayan çocuklar ile bir fırıncıdan aldığı bilgiler neticesinde kayıp çantaya ulaşmıştır. Çantaya, sabahın erken saatlerinde askerlik şubesindeki işine giden gayrimüslim bir Osmanlı vatandaşı yolda tesadüf etmiş, bir çuval içine koyarak akşam evine götürmüş ve bir tahta dolabın içine saklamıştır. Çantayı bulduğunu itiraf eden vatandaşın evine gidilmiş ve henüz açılmamış çantaya el konulmuştur. Müjdeli haber o sırada Sivas'a varmak üzere olan Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgrafla iletilmiştir. Çantada eksik bir şeyin olmaması üzerine, bulunmasında emeği geçen Komiser Muavini Osman Nuri Efendi ödüllendirilmiştir.

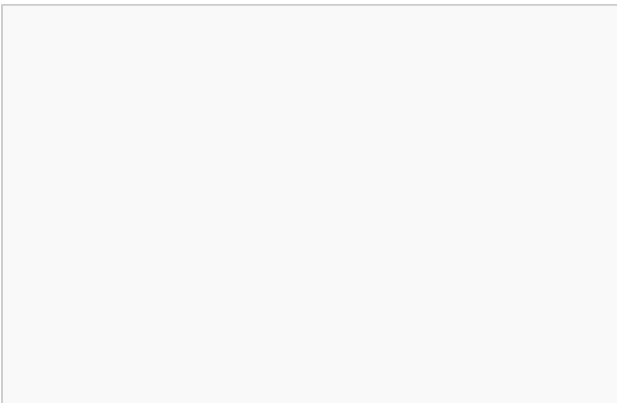
Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde polis sayısı yaklaşık 18 bine ulaşmıştır. Osmanlı polisi, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Dönemi'ne katkı sağladı. Nitekim Emniyet Teşkilatı, tüm insan kaynaklarıyla **Kuvâ-yi Milliye**'ye destek vererek iki görevi birden üstlendi. Bir yandan cephe gerisinde asayişî sağlarken öte yandan da cephelerde savaşa iştirak etti. Ayrıca istihbarat toplamış, lojistik destek sağlamış, asker kaçaklarını yakalamış, halkı teşkilatlandırmış ve insan kaynağı temin etmiştir. **Teşkilat-ı Mahsusa (TM)** adına birçok emniyet mensubu hizmet etmiş ve görevden kaçmamıştır. Yine Milli Mücadele Dönemi'nde faaliyet gösteren Karakol, Zâbitan, Yavuz, Hamza Muâvenet-i Milliye, Askerî Polis (Ayn-Pe), Müsellâh Müdafâa-i Milliye (Mim Mim) gibi gizli gruplarda yüzlerce polis görev almış ve istihbarat desteği vermiştir. *TM* ve Gizli teşkilatlanma içerisinde yer alan bazı polislerin isimleri şöyledir: *Mehmet Emin, Serezli Ahmet Niyazi (İdikut), Gözlüklü Cemal, Serezli Galip, Mazhar ve Edip Beylerdir.* Deniz kol

sandalcıları arasında yer alan deniz polisleri de İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve cephane sevkiyatında önemli rol oynamışlardır.

Millî Mücadele Dönemi'ndeki ilginç bir başka olay ise İngiliz casusu Hintli Mustafa Sagir'in, Mustafa Kemal Paşa'ya suikastta bulunmak üzere 8 Aralık 1920 tarihinde İnebolu üzerinden Anadolu'ya geçmesidir. Sagir, kısa sürede Ankara'da güven kazanmış ve itibar görmüştür. Hatta Mustafa Kemal Paşa'dan randevu bile almayı başarmıştır. Görüşme sonrasında Paşa Hazretleri, onun bir casus olduğunu fark ederek ve göz hapsinde tutulmasını polise emretmiştir. Sagir'i sıkı şekilde takip eden polis, somut delillere ulaşıncaya gözaltına almış ve Ankara Emniyet Müdürü Mehmet Bey tarafından sorgulandıktan sonra İstiklal Mahkemesi'ne sevk edilmiş ve 24 Mayıs 1921 tarihinde idam edilmiştir. Dolayısıyla bu ünlü casusun takip edilmesinde ve yakalanmasında polis üstün gayret göstermiştir.

Atatürk imzalı Ahmet Şükrü Yumak'a Verilen İstiklâl Madalyası beratı

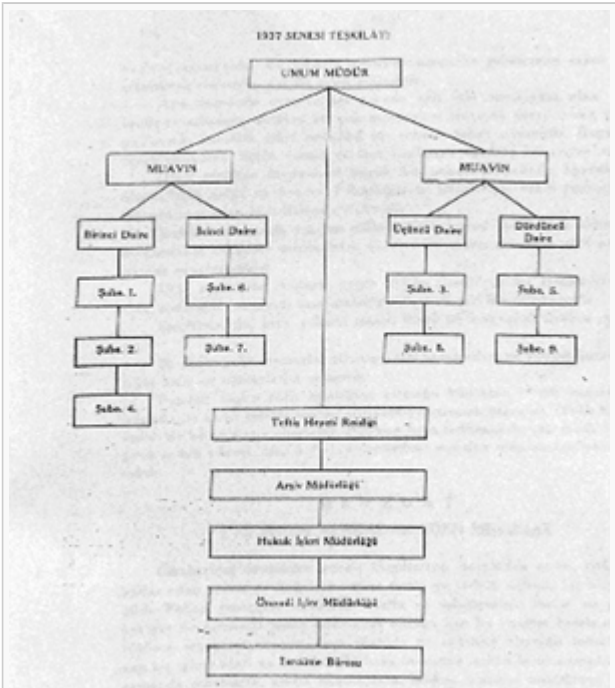

İstiklal Madalyası Sahibi Emniyet Müdürü Ahmet Şükrü Yumak

Savaş yıllarında binlerce şehit veren polis teşkilatının, Cumhuriyet'in kurulduğu yıl sayısı 4.250'ye geriledi. XX. yüzyılın ilk çeyreğindeki savaşlarda mensuplarının bir kısmı esir düşen; birçoğu da şehit olan polis teşkilatı, ağır hasar almıştı. Tüm kayıplarına rağmen Türk polisi, cephe gerisinde asayişi sağlamış cephelerde bizzat savaşa iştirak ederek ciddi katkı sağlamıştı. Nitekim TBMM tarafından yüzlerce polis, kırmızı şeritli 'İstiklal Madalyası'yla ödüllendirilmiştir. Yine Gazi Paşa'nın eski ve yeni harfli imzasını taşıyan İstiklal Madalyası beratları, polisin Milli Mücadele'ye verdiği desteğin en bariz göstergesidir.

23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) açıldıktan sonra ülkede çift başlı bir yönetim söz konusu olmuştur. Bundan emniyet teşkilatı da nasibini almıştır. Nitekim Mustafa Kemal'in emriyle 24 Haziran 1920 tarihinde İstanbul polisinden bağımsız Ankara'da bir polis teşkilatı daha kurulmuştur. Başına da Erzurum mebusu Durak Bey atanmıştır. Aynı yıl A. Naci Bey, 1923 yılından itibaren de Halit Bey, Milli Hükümetin Emniyet Umûm Müdürlüğü'nü yürütmüşlerdir. Teşkilat kadrosu pek dardı. Tüm kadro, Emniyet-i Umûm Müdürü, bir mümeyyiz ve dört kâtip olmak üzere altı kişiden mürekkepti. Şube teşkilatı mevcut değildi. Bütün dosyalar, İstanbul Hükümeti'nin elinde kalmıştı.

Millî Mücadele başarıyla tamamlandıktan sonra TBMM Hükümeti Reisi Mustafa Kemal Paşa çift başlılığın önüne geçebilmek amacıyla 1922'de İstanbul'daki Emniyet Umûm Müdürlüğü ile 24 Şubat 1923 tarihinde İstanbul Polis Müdüriyeti-i Umûmîyesi'nin lağvedilmesi emrini vermiştir. Dolayısıyla sadece Ankara'daki Emniyeti Umûm Müdürlüğü kalmış ve yeniden teşkilatlandırılmıştır.

Emniyet Teşkilât Yapısı

Tüm sıkıntılara rağmen emniyet teşkilatı seneden seneye terakki etmiştir. 1924'ten itibaren 1- Adli ve Siyasi, 2- Seyrüsefer ve Ecânib, 3- Memurîn ve Levâzım isimli üç şube oluşturulmuştur. Bir yıl sonra istihbarat işleriyle meşgul olmak üzere istitlâât bürosu kurulmuştur. Bu büro, bir yıl sonra şubeye tahvil edilmiştir ve Dördüncü Şube adıyla istihbarat işlerini yürütmüştür. 1928'de şube sayısı 5'e, 1929'da 6'ya çıkartılmıştır. Önceki şubelere ilaveten Ekalliyet ve Neşriyat şubeleri tesis edilmiştir. 1931 ve 1933 yıllarında Emniyet Teşkilatı'nın idari yapısında yeniden değişikliğe gidilmiştir. 1931'de Umûm Müdürün sorumluluğunda şube sayısı 5'e düşürülmüştür. Bu şubeler şunlardır: 1- Emniyet ve Asayiş, 2- İdari-Adli-Beledi, 3- Levazım, 4- Memurîn ve Ecânib, 5- Fen ve Neşriyat. 1933'te Emniyet ve Asayiş Şubesi ikiye ayrılmış böylece şube sayısı da 6 olmuştur.

4 Haziran 1937'de Emniyet Teşkilat Kanunu yasaladıktan sonra ciddi bir idari revizyona gidilmiştir. Teşkilat ve eğitim alanında yeniliklere gidilmiştir. Teknik ve bilimle donanmış bir polis teşkilatı amaçlanmıştır. Cumhuriyet'in banisi Mustafa Kemal Atatürk, gelişmeleri yakından takip etmiştir. Zira Gazi Paşa, polis açısından Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan yeniliklerinin odağında akıl, fen ve ilmin olmasını arzu etmiştir. Özellikle 1937'den itibaren teknik açıdan polisi verimli hale getirmek amacıyla devlet bütçesinden ödenek ayrılmıştır. Yine 1923'ten itibaren dosyalanan emniyet evrakı, bizzat Gazi Paşa'nın emriyle ilk defa Emniyet Arşivi kurularak sistematik hale dönüştürülmüştür.

Atatürk Dönemi'nde polise dair ilk düzenleme, 19 Mayıs 1930 tarihinde yasalanan 1624 sayılı "Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun"'dur. Bu yasa mucibince Emniyet Umûm Müdürlüğü isminde tadilata gidilmiş ve "Emniyet İşleri Umûm Müdürlüğü" yeni isim olarak belirlenmiştir. Atatürk Dönemi'nde polis teşkilatını berkitmek amacıyla 1932, 1934 ve 1937 yıllarında arka arkaya üç kanun Mecliste yasalasmıştır. Emniyet teşkilatının yasal alt yapısını oluşturan, görev ve yetkilerinin sınırlarını çizen üç yasal düzenleme şöyledir:

1- Sultan II. Abdülhamit nasıl Osmanlı polisine modern bir kimlik kazandırmak için Fransız Celestin Bonnin ve Avusturyalı mütehasısları ülkeye davet etmişse Mustafa Kemal Paşa da emniyet işlerinde uzman, polis eğitiminde yetişkin yabancıları görevlendirmekten geri kalmamıştır. Reis-i Cumhur, Türk polis teşkilatının zamanın gerekleri doğrultusunda yapılandırılmasını her zaman arzuluyordu. Bir talimatla polis teşkilatının yeniden yapılandırılması çalışmalarını başlattı. Bunun için Avusturya'dan getirilen *Frederic Ramach* ile bir sözleşme imzalandı. Sözleşmeye göre Ramach, mevcut polis mekteplerinde ders verecek, kalan zamanlarda Türk polisinin görev sırasında gösterdiği başarılı ve başarısız çalışmalarını analiz edecekti. Elde edilen verileri hazırlanacak kanuna eklemekle yükümlü kılındı. Ramach'ın ölümünden sonra, *Edmond Heidenfeld* tarafından onun başlattığı ilkeler doğrultusunda devam ettirilen yapılandırma çalışmaları sona erdirildi. Elde edilen bilgi ve belgeler doğrultusunda polis kanunu taslağı hazırlandı. Hazırlanan taslak, ilgili birimlerde tetkik edilip son şeklini aldı. Mecliste yapılan görüşmeler sonucu 30 Haziran 1932 tarihinde kabul edildi. Sonuçta, 6 Temmuz 1932 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan "2049 Sayılı Polis Teşkilatı Kanunu" yürürlüğe konuldu. Polis Teşkilat Kanunu, 1932 ve 1934 yıllarında iki defa değişikliğe tabii tutulmuştur.

2- 2559 sayılı "Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu", 4 Temmuz 1934 tarihinde yasalasmıştır,

3. 3201 sayılı "Emniyet Teşkilatı Kanunu" da 4 Haziran 1937 tarihinde mecliste kabul edilmiştir.

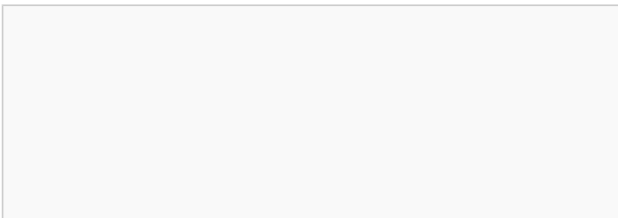
Atatürk, 3201 sayılı "Emniyet Teşkilatı Kanunu"'yla kolluk teşkilatına verdiği önemi ve hassasiyeti bir kez daha gözler önüne koymuştur. Bu yasayla kolluk hizmetleri Dâhiliye Vekâleti sorumlu tutulmuştur. Öte yandan yine genel kolluk hizmetleri sınıfında yer alan Jandarma Teşkilatı da modernize edilerek iç güvenlik hizmeti tüm ülkeye şamil kılınmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet'in ilanının 10. yıl dönümü tüm yurttta ve teşkilatlarda olduğu gibi emniyet Teşkilatı'nda da coşkuyla kutlanmıştır. Bu amaçla Emniyet Müdürü Ekrem Şerif Bey'in öncülüğünde İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde 100 kişilik özel bir polis birliği hazırlanarak 29 Ekim 1933 tarihindeki başkentteki görkemli Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına gönderildi. Resmigeçitte bulunan özel polis birliği ilgi gördü ve Mustafa Kemal Atatürk'ün de takdirlerini kazandı.

Mustafa Kemal Atatürk, hayata geçirdiği inkılaplarıyla, yeni Türk Devleti'nin kısa zamanda her alanda atılımlar yapmasını sağladı. Bu süreçte Türk Polis Teşkilatı da küçümsenemeyecek bir değişim geçirdi. Değişime eğitimle başlandı. Osmanlı Dönemi'ndeki polis okullarına ilaveten 1 Şubat 1924 Cumhuriyet Dönemi'nin ilk polis mektebi Konya'da eğitime başladı. Lakin uzun soluklu olmamıştır. **1929 Dünya Ekonomik Buhranı**'nın etkileri tüm dünyayı ve Türkiye'yi derinden etkilemiştir. İktisadi gerekçelerle Dersaadet Polis Mektebi dışındaki tüm polis okulları 1930 senesinde eğitime ara vermek zorunda kalmış ve okullar geçici olarak kapatılmıştır.

Buna mukabil Erken Cumhuriyet Dönemi'nde polis teşkilatına amir yetiştirecek ciddi bir eğitim kurumu yoktu. Cumhuriyet'in banisi Mustafa Kemal Atatürk, polislerin ve amirlerin çok iyi bir eğitim almasını arzuluyor ve bunun için de dönemin hükümetini sürekli sıkıştırıyordu. Lakin hükümet, iktisadi gerekçelerle bu talebi sürekli geçiştiriyordu. Büyük önder, fırsat buldukça bu arzusunu hükümete hatırlatmış ve ısrar etmişti.

Bir gün dönemin **Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya**'ya polis aday adaylarını nasıl seçtiğini sordu. Şükrü Kaya mevcut durumu izah etmiş başka bir öneride bulunmaması üzerine Atatürk yaverini çağırarak şu emri verdi: *"İtfaiye meydanında polis olabilecek vasıfta bir şahıs al getir". Emir mucibince polis olabilecek nitelikte bir şahıs huzuruna getirildi. Mustafa Kemal Atatürk, getirilen şahsa adını memleketini ve askerliğini yapıp yapmadığını sordu. Gerekli cevapları aldıktan sonra tekrar yaverini çağırarak şarjörü ile birlikte bir tüfek getirmesini emretti. Tüfek getirildiğinde "Tüfeği Harputlu Fikri'ye verin" dedi. Fikri'ye "tüfeği doldurmasını" emretti. Atatürk'ün kesin emri doğrultusunda tüfeği dolduran Fikri'ye, bu sefer "tavana ateş et" emrini verdi. Emri alan Fikri, hiç tereddüt etmeden tavana beş el ateş etti. Atatürk şaşkınlık içerisinde Fikri'ye dışarı çıkmasını emretti. Hemen akabinde Atatürk daha evvel bizzat yanına aldığı ve polisliğini takdir ettiği Polis Memuru Ragıp Efendi'yi çağırttı. Gazi Paşa, Harputlu Fikri'ye uyguladığı testi Ragıp Efendi'ye de uygulamak istedi lakin Ragıp Efendi, etrafına bakındıktan sonra "Emriniz baş üstüne Paşam ama sebebini öğrenebilir miyim?" diye sorunca Atatürk: "Çıkabilirsin Ragıp Efendi" diyerek onu odadan uzaklaştırdı. Dâhiliye Vekiline dönen Atatürk: "Şükrü Bey ilk gelen Harputlu Fikri'ye seni vurmasını söylesem vurur muydu?" şeklinde bir soru yönelttiğin de Şükrü Bey hiç tereddüt etmeden "vururdu" diye cevapladı. Aldığı cevap karşısında yüzü aydınlanmaya başlayan Atatürk, tekrar sordu: "Ragıp Efendiye seni vurmasını söylesem vurur muydu?" deyince yine aynı kararlılıkla "vurmazdı paşam" diye cevap verdi. Gazi Paşa, uygulamalı olarak bir ders verdikten sonra tekrar Şükrü Bey'e hitaben "O halde kolları siva Polis Kolejini, Polis Enstitüsünü aç. Bu müesseselere en iyi ve en değerli hocaları temin et" diye kesin emrini verdi. Zaten 4 Haziran 1937 tarihinde kabul edilen 3201 sayılı "Emniyet Teşkilatı Kanunu" nun 18. Maddesi Ankara'da bir polis enstitüsünün açılmasını ön görmekteydi. Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, polis ve jandarmaya amir yetiştirilmek üzere Maltepe sırtlarında Anıttepe'de yarısı Jandarma Subay Okulu'na tahsis edilmek üzere bir mektep binasının inşasına başlanılmasını yakından takip etti.*

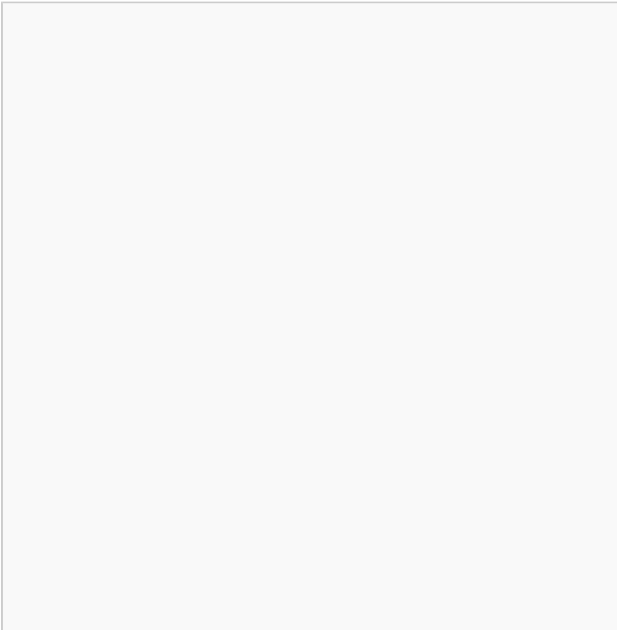

Ankara Polis Enstitüsü Açılış Töreni 6 Kasım 1937

1937 yılının sonbaharında inşaat tamamlanmış ve Ankara Polis Enstitüsü, 1 Kasım 1937'de eğitime başlamıştı. Gazi Hazretleri, çok istemesine rağmen rahatsızlığından dolayı katılamadığı enstitünün resmi açılış töreni, 6 Kasım 1937 günü saat 15.30'da Meclis Başkanı Abdülhalik Renda, Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, **Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlu** ve Emniyet Umum Müdürü Şükrü Sökmenser'in katılımlarıyla icra edilmişti.

Cumhuriyet Dönemi Ankara'sının görkemli mimari eserlerinden biri olan enstitü, tamamen Türk mimar ve mühendislerce yapılmıştır. Polis Enstitüsü'nde ilk, orta ve yüksek tahsil olmak üzere üç farklı kademede mesleki eğitim verilmiştir. İlk tahsil kısmında polis memurları, orta tahsilde komiserler, yüksek tahsildeyse polis amirleri yetiştirilmiştir. Ayrıca her bir kademede uzman yetiştirmeye yönelik kurslar da açılmıştır. Böylece polisliğin sadece maneviyatla değil bilgiyle de yüksek bir meslek olmasına kapı aralanmış ve polis teşkilatı bir bünyede toplanmıştır. Enstitünün ilk müdürü *Dr. Salih Adil Başer*'dir.

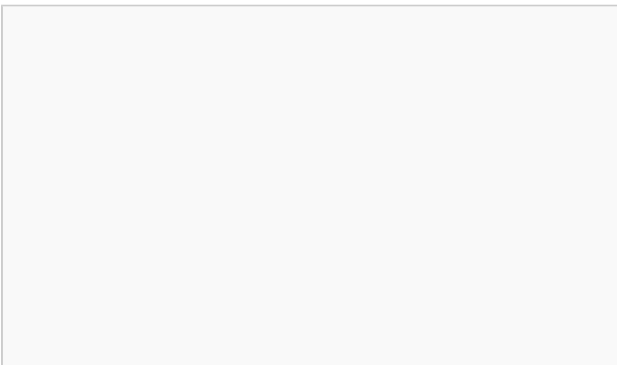
Öte yandan Polis Enstitüsü amir yetiştirirken öte yandan polis okullarının sayılarının da çoğaltılması icap ediyordu. Bu amaçla ilk adım, yine Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla atılmıştı. Nitekim 15 Haziran 1938'de Polis Koleji açılmıştı. Kolej, Polis Enstitüsü'nün insan kaynağı ihtiyacını gideren ve teşkilatın ihtiyaç duyduğu branşlarda fakültelere öğrenci gönderen bir lise hüviyetinde kuruldu ve ilk mezunlar diplomalarını 1941'de aldı.

Mustafa Kemal Paşa Kastamonu Valiliğinden Çıkarken Polis Tarafından Selamlanıyor 24 Ağustos 1925 Kastamonu

Gazi Paşa, Türk polisinin dünyadaki diğer polis teşkilatlarıyla rekabet edebilmesi için modern bir eğitim almasını, teşkilatın hukuki alt yapısının oluşturulmasını öteden beri savunmuştur. Bu çerçevede ilk değişiklik üniforma ve aksesuarlardan başlamıştır. Polis kıyafetleri Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal etmiştir. Cumhuriyet ilan edildikten sonra kabaca "serpuş, kırçilli gri ceket, siyah pantolon/ayakkabı ve kemerden oluşan polis üniforması, 2 Eylül 1925 tarihinde devlet memurlarına şapka giyme zorunluluğu getiren 2341 numaralı Bakanlar Kurulu Kararnamesi doğrultusunda 7 Eylül 1925 tarihine kadar aynen kullanılmıştır. Zaten bu yasayla büyük bir değişiklik olmamış polis, Osmanlı Dönemi'ni çağrıştıran serpuş yerine sadece siperli şapka kullanmaya başlamıştır. Öte yandan 1 Kasım 1928 tarihli **Harf Devrimi**'nden sonra da polis üniformasında yer alan apolette, yakada ve kemer tokasındaki Arap harfleri yerini Latin harflerine bırakmıştır.

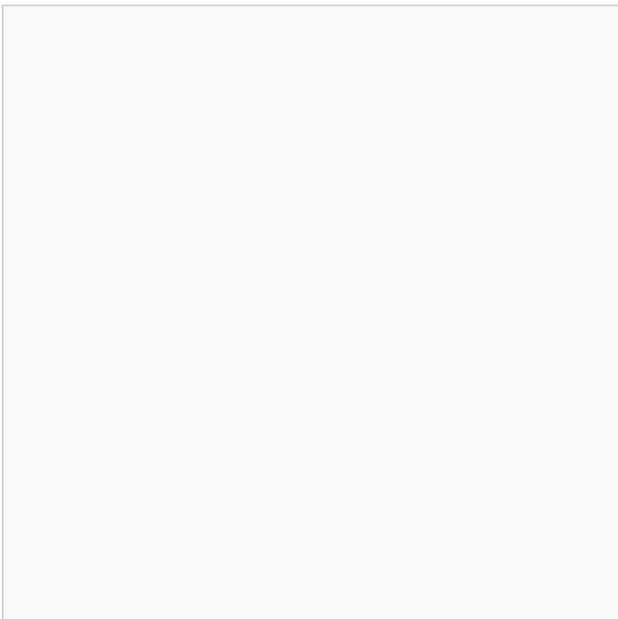

Atatürk Dönemi Üniforma Değişikliğinden Sonra Polis Üniformaları

Atatürk Dönemi'nde polis üniformasındaki köklü değişiklik 11 Haziran 1936 tarihinde gerçekleşmiştir. II. Meşrutiyet'ten beri kullanılan Avusturya modeli terk edilerek; disiplini, ağırbaşlılığı ve ciddiyeti yansıtan Bavyera Eyaleti'nin/Almanya polis üniformaları örnek alınmıştır. 4739 sayılı Kararname ile "Polisin Kıyafeti Hakkında Nizamname'yle" 11 Haziran 1936'dan itibaren polis üniformaları şu şekilde değişmiştir: "Kışlık ve yazlık ceket, külot veya potin pantolonu, kaput ve merasim ispaletleri ve şapkadan ibarettir. Vazife sırasında kullanılmak üzere bir tulga, vazife dışında kullanılmak üzere kasket verilir. Ayakkabılar ise potin, getir potin veya çizmedir. Ceketler, pantolonlar ve kaputlar tamamen zihsiz ve koyu kurşunî renkte kumaştan yapılıdır". Polis müdürlerinin ve kadınların henüz üniforma giymediği ve sivil kıyafetle çalıştığı bu dönemde yeni üniformalar, 1952'ye kadar ufak bazı değişikliklerle kullanılmaya devam edilmiştir. Müdürler ve kadınlar ancak 1937'den sonra üniforma giymeye başlamışlardır.

Şüphesiz kolluk birimlerinde Osmanlı Dönemi'nde de kadınlar iş başı yapmışlardı. Nitekim böcekbaşının emrinde sivil polis olarak görev yapan ve istihbarat toplayan "böcekler", arasında kadınlar da yer alıyordu. Bunlardan bazıları daha önce azılı birer hırsızken, nefislerini ıslah ederek kamu hizmeti görmeye başlamışlardı. Kadınlar istihbarat derlemek gibi gizli görevlerinin yanında 16 Nisan 1880 tarihinde "Nisa Kolcusu" olarak ilk defa açıktan görevlendirilmişlerdi. İlk Nisa Kolcusu Ayşe Hanım'dır. Osmanlı Dönemi'nde 20 Nisan 1918'de polis kadrosuyla göreve başlayan ilk Polis Memuresi Saniye Hanım'dır.

Cumhuriyet Dönemi'nde ilk kadın Polis Amiri Fatma Hüceste Arcan

Cumhuriyet Dönemi İlk Bayan Polis Memuresi Fatma
Rabia EFEYURT

Cumhuriyet Dönemi'nde ilk kadın Polis Amiri Fatma Hüceste Arcan 2 Ekim 1932'de; ilk kadın Polis Memuresi *Fatma Rabia Efeyurt* da 9 Şubat 1933'te göreve başlamıştı. 1932'te göreve başlayan ilk kadın polisler, önce sivil kıyafetlerle değişik bürolarda çalıştılar. Ancak 1937'den itibaren resmî üniformalarıyla sahada hizmet vermeye başladılar. Günümüzde ise kadın polisler teşkilatın her kademesinde öz veriyle çalışmaya devam etmektedirler.

Atatürk'ün polis sevgisi son nefesine kadar devam etmiştir. Zira 1937 senesinde Dolmabahçe Sarayı rıhtımında yaşanan bir olay onun polise olan itimadının tezahürüdür. Gazi Paşa, bir ziyarette bulunmak üzere tam tekneye bineceği sırada çocukluk arkadaşı ve yaveri **Salih Bozok** bir meseleden dolayı etrafındaki polisleri azarlamıştır. Bunu fark eden Atatürk, Salih Bozok'a kaşlarını çatmış ve kızgınlıkla işaret parmağını sallayarak şunları söylemiştir: *"Polise karışılmaz, vazifesini yaparken serbest bırakılmalıdır"*.

Yücel YİĞİT

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Dâhiliye Nezareti İdare Evrakı (DH. İD.)

Dosya No: 89, Gömlek No: 2.

Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemli Evrakı (DH. MKT.)

Dosya No: 1282, Gömlek No: 88; Dosya No: 322, Gömlek No: 26; Dosya No: 1414, Gömlek No: 67; Dosya No: 1904, Gömlek No: 53; Dosya No: 1999, Gömlek No: 15.

İrâde Meclis-i Mahsûs (İ. MMS)

176/6-2, 176/6-3; 176/6-4; 178/9-7; 189/11-3; 189/11-4.

İrâde Mesâil-i Mühimme (İ. MSM.)

Dosya No: 3, Gömlek No: 48.

Rumeli Müfettişliği Müteferrik Evrak (TFR. 1.M.)

Dosya No: 22, Vesika No: 2124/1-2.

Sadaret Mektubi Kalemli Evrakı (A.MKT)

Dosya No: 23, Gömlek No: 80.

Zaptiye Nezareti Evrakı (ZB)

Dosya No: 325, Gömlek No: 41; Dosya No:124, Gömlek No:4.

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA.)

030-10-1 88-579-22.

Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi

11213-5 Aidiyet Numaralı Emniyet Müfettişlikleri Dosyası.

Emniyeti Umûmiye Müdürlüğü Sicil Kayıt Defteri, Defter No: 1.

Emniyeti Umûmiye Müdürlüğü Sicil Kayıt Defteri, Defter No: 3.

İstanbul Polis Müdüriyeti Sicil Kayıt Defteri, Defter No: 11.

Personel Kütük Defteri, Numara: 13-22-65.

Sürelî Yayınlar

Çağın Polisi, Sayı: 1-98

Polis Gazetesi, Numara: 1-31.

Polis Mecmuası, Sayı: 1-300.

Polis Dergisi, Sayı: 1-62.

Polis Emeklileri Polis Dergisi, 1-643.

AKSU, Osman Sulhi, "Atatürk ve Polis I-II", **Polis Emeklileri Polis Dergisi**, S 362-363, Ankara, 1983, s.22-24/19-25.

ALYOT, Halim, **Türkiye'de Zabıta Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum**, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2008.

AŞUROĞLU, Halil Nedim, **Mütareke Günlerinde İstanbul Polis Müdürünün Hâtıratı**, Hazırlayanlar: Ali Birinci-Yücel Yiğit, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2016.

Emniyet Genel Müdürlüğü Belge Yönetimi Daire Başkanlığı, **Belgelerle Türk Polis Tarihi**, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, C I-II, Ankara, 2016.

Türk Polis Teşkilatının Kuruluşunun 166. Yılında 166 Belge, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2011.

ERGUT, Ferdan, **Modern Devlet ve Polis**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

GÖREN, Hüseyin Hüsnü, **Birinci Yüzyılda 1839-1938 Türk Polis Teşkilatının Tekâmül, Teşkilat ve Kadro Hareketleri**, Yayına Hazırlayan: Ebubekir Açıkgöz, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2018.

İBRAHİM FERİDUN, **Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiyye**, Matbaa-i Hayriye, İstanbul 1326.

METİN, İsmail, "Polis Örgütünün Görevleri ve Yapısı", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. VI, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 1637-1654.

OKÇABOL, Derviş, **Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi**, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2016.

ÖGE, Ali Rıza, **İstihbaratçı Bir Bektaşinin Hâtıraları (Zabıta Hayatımda Neler Gördüm Neler Geçirdim)**, Hazırlayanlar: Ali Birinci-Yücel Yiğit, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2018.

ŞAHİN, Eyüp, **Emniyet Genel Müdürleri**, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2014.

Mütareke Döneminde İstanbul Polisi, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2016.

İz Bırakan Polisler, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2004.

Dersaadet Polis Mektebi, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2018.

"Türk Zabıta Yapılanmasının Tarihi Gelişimi" **Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi**, Y 10, S 38, Ocak-Şubat-Mart 2004, s.91-198.

"Mustafa Kemal Atatürk Türk Polis Teşkilatına ve Mensuplarına Nasıl Bakıyordu Sorusuna Cevap niteliğindeki Gurur Duyulacak Tebrikleri" **Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi**, Y 12, S 48-49, Ankara 2006, s.12-36.

TBMM 15. Yıl, TBMM Yayınları, Ankara 1935, s.59-65.

TEPE, Cemal. "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Polis Kıyafetleri", **Anasay**, Yıl: 4, Sayı: 13, Ağustos 2020, s.17-56.

TOKGÖZ, Fikret, “Kolluk Kuvvetleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. VI, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s.1626-1636.

TONGUR, Hikmet, **Türkiye’de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi**, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2016.

TOPRAK, Zafer, “Tanzimat’tan Sonra Osmanlı Kolluk Kuvvetleri”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C V, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.1269-1271.

YILMAZ, İbrahim, “Osmanlı Polis Okulları: Eğitim”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S 38, Konya 2015, s.103-130.

YİĞİT, Yücel, “İstanbul Polis Müdürü Halil Nedim Aşuroğlu’nun Kaleminden Mütareke İstanbul’u”, **Türk Polis Tarihinin Kökenleri**, Editör: Yücel Yiğit, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2017, s.515-534.

—, “Serkomiserlikten Müdürlüğe: Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü’nün Kuruluşu (1885-1938)”, **Tanzimat’tan Günümüze Diyarbakır**, Editörler: Oktay Bozan-Hakan Basan vd., Manas Yayınları, Ankara 2019, s.131-144.

—, “Mektepsiz Polis Kalması: Selanik Polis Mektebi”, **Osmanlı İdaresinde Balkanlar II**, Editörler: Alaattin Aköz-Slobodan Ilıc vd., Palet Yayınları, Konya 2020, s.459-479.

—, “Bir Şehir Eşkıyası: Seri Katil Hrisantos’un Polis Cinayetleri”, **Batı Anadolu Eşkıyalık Tarihi**, Editörler: Olcay Yapucu-Cihan Özgün-Ali Özçelik, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2019, s. 179-209.

Eyüp Şahin, “Emniyet İstihbarat Tarihi”, **Türk İstihbarat Tarihi**, Editörler: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan-Yücel Yiğit-Namık Çençen, (Baskıda-2021).

Eyüp Şahin, “Bir Polisin Gözünden İzmir’in İşgali”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 19/Özel Sayı: İzmir’in İşgali, İzmir 2019, s.105-129.

26/02/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-polis-teskilati/?pdf=3830> adresinden erişilmiştir